

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
Кафедра економічної і соціальної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан факультету

В.І.Біланюк

“ _____ ”

20 _____ року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.02 Теорія і методологія географічної науки

(наукові аспекти)

(шифр і назва навчальної дисципліни)

галузь знань 10 Природничі науки

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність 103 Науки про Землю (Географія)

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація _____

(назва спеціалізації)

інститут, факультет, відділення Географічний факультет

(назва інституту, факультету, відділення)

2017-2018 навчальний рік

Робоча програма «Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)» для студентів
(назва навчальної дисципліни)
за галуззю знань **10 Природничі науки**, спеціальністю **103 Науки про Землю (Географія)**.
„02” червня, 2016 року. 15 с.

Розробники: (вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання):
Влах Мирослава Романівна,
доцент кафедри економічної і соціальної географії,
кандидат географічних наук,
доцент

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри (предметної комісії)
економічної і соціальної географії

Протокол від “06” червня 2016 року. № 22.

Завідувач кафедри (циклової, предметної комісії) *економічної і соціальної географії*

_____ проф. О. І. Шаблій
(підпис) (прізвище та ініціали)

“08” червня 2016 року

Схвалено *Вченою Радою географічного факультету*

Протокол від. “22” червня 2016 року № 5

“ 24 ” червня 2016 року

Голова
_____ доц. В. І. Біланюк
(підпис) (прізвище та ініціали)

© М. Р. Влах, 2016

1. Опис навчальної дисципліни

Витяг з робочої програми навчальної дисципліни
«Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)»

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3,0	Галузь знань <u>10 Природничі науки</u> (шифр, назва)	<i>Нормативна навчальна дисципліна</i>	
Модулів – 1	Напрямок — (шифр, назва)	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2	Спеціальність (професійне спрямування) <i>103</i> <u>Науки про Землю (Географія)</u>	1-й	—
Курсова робота – відсутня		Семестр	
Загальна кількість годин – 90		1-й	—
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2,0 самостійної роботи студента – 3,6	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <i>магістр</i>	Лекції	
		16 год.	—
		Практичні, семінарські	
		16 год.	—
		Лабораторні	
		—	—
		Самостійна робота	
50 год.	—		
ІНДЗ: 8 год.			
Вид контролю: <i>іспит</i>			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить 0,5 год для заочної форми навчання – —

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни «Теорія і методологія географічної науки» є систематизація й узагальнення студентами знань із історії становлення географічної науки, зокрема її теорій, концепцій, законів, закономірностей, головних категорій; ознайомлення зі сучасною літературою щодо теоретичних і методологічних проблем географічної науки.

Завдання:

Завдання навчальної дисципліни:

- формування у магістрів-географів цілісної картини з теоретико-методологічних напрацювань географії;
- ознайомлення студентів з історією зародження та еволюцією провідних теорій і методології географії;
- розкриття зв'язку географії із природничими, суспільними і технічними науками;
- популяризація внеску географії у розвиток теоретичних і практичних напрацювань наук про Землю і дотичних до них наук;
- ознайомлення студентів із тематикою наукових пошуків і представниками провідних географічних шкіл і центрів наукових досліджень України та світу;
- обґрунтування доцільності розширення географічних пошуків у XXI ст.

Унаслідок вивчення дисципліни студент повинен

знати:

- об'єктну і предметну сутність географічної науки;
- головні загальнонаукові, загальногеографічні, природничо- та суспільно-географічні вчення, теорії, концепції, гіпотези, категорії;
- сутність загальногеографічних, природничо- та суспільно-географічних законів і закономірностей;
- головні методологічні проблеми географічної науки;
- систему методів географічних досліджень;
- новітні напрямки розвитку природничої та суспільної географії;

вміти:

- визначати місце географії у системі наук про Землю;
- аналізувати чинні класифікації географічної науки;
- розкривати обсяг і зміст фундаментальних понять (категорій) географічної науки, значення поняттєво-термінологічних систем для засвоєння теорії географічної науки;
- аналізувати досягнення географічної науки;
- використовувати набуті знання у вирішенні прикладних проблем сучасного світу;

володіти:

- компетенцією коректного використання компонент наукового знання (вчення, теорія, концепція і т.д.) при розкритті теоретико-методологічних і прикладних аспектів розвитку географічної науки, здійсненні власних наукових пошуків;
  - поняттєво-категоріальним апаратом методології наукового пізнання;
- базовими знаннями із фундаментальних положень географічної науки в обсязі, необхідному для здійснення індивідуальних наукових досліджень.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Сутність наукового знання. Об'єкт, предмет і структура географічної науки

Тема 1. ОБ'ЄКТ, ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ»

Об'єкт навчальної дисципліни — географія як система природничо- та суспільно-географічних знань, їхнього геопросторового (геоторіального) синтезу.

Зміст навчальної дисципліни — поняття, ідеї, гіпотези, концепції, теорії, вчення географічної науки у процесі їхнього становлення і розвитку; головні методологічні проблеми географічної науки: диференціації та інтеграції географічної науки; цілісності географії; взаємодії природи і суспільства; співвідношення хорологічного й історичного підходів.

Завдання навчальної дисципліни:

- формування у магістрів-географів цілісної картини з теоретико-методологічних напрацювань географії;
- ознайомлення студентів з історією зародження та еволюцією провідних теорій і методології географії;
- розкриття зв'язку географії із природничими, суспільними і технічними науками;
- популяризація внеску географії у розвиток теоретичних і практичних напрацювань наук про Землю і дотичних до них наук;
- ознайомлення студентів із тематикою наукових пошуків і представниками провідних географічних шкіл і центрів наукових досліджень України та світу;
- обґрунтування доцільності розширення географічних пошуків у XXI ст.

Унаслідок вивчення дисципліни студент повинен

знати:

- об'єкту і предмету сутність географічної науки;
- головні загальнонаукові, загальногеографічні, природничо- та суспільно-географічні вчення, теорії, концепції, гіпотези, категорії;
- сутність загальногеографічних, природничо- та суспільно-географічних законів і закономірностей;
- головні методологічні проблеми географічної науки;
- систему методів географічних досліджень;
- новітні напрямки розвитку природничої та суспільної географії;

вміти:

- визначати місце географії у системі наук про Землю;
- аналізувати чинні класифікації географічної науки;
- розкривати обсяг і зміст фундаментальних понять (категорій) географічної науки, значення поняттєво-термінологічних систем для засвоєння теорії географічної науки;
- аналізувати досягнення географічної науки;
- використовувати набуті знання у вирішенні прикладних проблем сучасного світу;

володіти:

- компетенцією коректного використання компонент наукового знання (вчення, теорія, концепція і т.д.) при розкритті теоретико-методологічних і прикладних аспектів розвитку географічної науки, здійсненні власних наукових пошуків;
  - поняттєво-категоріальним апаратом методології наукового пізнання;
- базовими знаннями із фундаментальних положень географічної науки в обсязі, необхідному для здійснення індивідуальних наукових досліджень

Тема 2. СУТНІСТЬ ТА ІЄРАРХІЧНА СТРУКТУРА СИСТЕМИ НАУКОВОГО ЗНАННЯ

Наука як важлива компонента духовної культури суспільства, що слугує прогресові людського буття.

Наука — полісемантичне поняття: 1) система знань; 2) пріоритетна форма суспільної свідомості; 3) форма людської діяльності, спрямована на вироблення і систематизацію наукового знання.

Функції науки: пізнавальна, виробничо-практична, культурно-просвітницька.

Критерії науковості знання: об'єктивність, системність, практична націленість, орієнтація на передбачення, суворота доказовість, обґрунтованість і достовірність результатів.

Принципи *верифікації* (лат. *verus* — істинний, *facio* — роблю) та фальсифікації (спростовуваності) у науковому пізнанні. Пряма або безпосередня верифікація (встановлення істинності знання на основі їхньої відповідності емпіричним даним), не пряма верифікація (встановлення істинності знання на основі їхньої відповідності теоретичним положенням).

Редукціонізм (лат. *reductio* — відсування назад, повернення до попереднього стану) — методологічна установка, що орієнтується на вирішенні проблем єдності наукового знання на основі створення спільної для всіх наукових дисциплін уніфікованої мови. Редукція як невід'ємна частина системи методів наукового пізнання поряд з ідеалізацією, абстракцією, моделюванням.

Валідність (англ. *valid* — дійсний, що має силу, придатний) — комплексна характеристика методики, що відображає інформацію про досліджувані явища, а також міру репрезентативності процедури дослідження по відношенню до них.

Сутність і співвідношення понять *наукове знання, наука, науковий напрям, фундаментальна та прикладна наука.*

Сутність донаукового та наукового, емпіричного й теоретичного рівнів пізнання; їхні відмінності і взаємозв'язок.

Еволюційний і революційний шляхи розвитку науки. *Революція в науці* — період розвитку науки під час якого усталені наукові уявлення заміщуються частково або повністю новими, з'являються нові теоретичні передумови, методи, матеріальні засоби оцінки та інтерпретації.

Наукова революція (приблизно від публікації праці М. Коперніка «Про обертання небесних сфер» (1543) до наукової діяльності І. Ньютона, праця «Математичні начала натуральної філософії» (1687)).

Перша наукова революція XVII—XVIII ст. (використання емпіричного методу; використання національних мов як мови науки; популяризація наукового знання; створення механістичної картини світу, що дала природничо-наукове розуміння багатьох явищ природи, звільнивши його від міфологічних і релігійних тлумачень).

Друга наукова революція XVIII ст. — першої половини XIX ст. (перехід від класичної науки, орієнтованої на вивчення механічних, фізичних явищ до дисциплінарної організованості науки; поява дисциплінарних наук та їхніх конкретних об'єктів дослідження; виникнення ідей розвитку; відмова від механістичної картини світу та її термінології; початок виникнення некласичної науки; принципова допустимість безлічі теоретичних інтерпретацій у фізиці).

Третя наукова революція XIX ст. — середини XX ст. (електромагнітна картина світу; закони світобудови — закони електродинаміки; цілісна концепція еволюції живої природи; загальна теорія відносності; залежність знання від використовуваних методів; відносна істинність теорій і картини природи; умовність наукового знання).

Четверта наукова революція кінця XX ст. — початку XXI ст. (постнекласична наука, об'єктом вивчення якої є системи, що історично розвиваються і безпосереднім компонентом яких є людина; неприйнятність ціннісно нейтрального дослідження; синергетика; вплив суб'єкта пізнання на об'єкт; раціональне пізнання втрачає пріоритет перед дораціональними і позараціональними формами; космологія як наукова дисципліна; зародження ноосферології; теорія еволюції Всесвіту використовує в постнекласичному типі раціональності елементи античної раціональності).

Сутність і структура наукових революцій (Т. Кун). Львівська школа філософії науки (ідеї Л. Флек та їхній вплив на становлення концепції Т. Куна). Зміна парадигм .....

Наука як планетарне явище (В. Вернадський).

Умовиводи, судження, поняття, терміни, категорії, поняттєво-термінологічні системи як засоби логічної формалізації пізнання. Прості й складні компоненти наукового знання: *ідея, проблема, гіпотеза, парадигма, концепція, теорія, вчення* та їхня наукознавча сутність і функції.

Загальний зміст науки як сукупність її наукових проблем, ідей та гіпотез, понять і категорій, поняттєво-термінологічних систем, принципів, законів і закономірностей, теорій і концепцій тощо, які адекватно відображають об'єкт і предмет дослідження.

Поняття як думка, форма мислення, в якій відображаються загальні, суттєві властивості чи відношення предметів, явищ і процесів реального світу. Обсяг поняття — сукупність предметів, явищ чи процесів, які ним охоплюються. Зміст поняття (*концепт*) — сукупність суттєвих властивостей і відношень, які характеризують певну множину предметів, явищ чи процесів. Між обсягом і змістом понять існує *закон оберненого співвідношення*: чим ширший обсяг поняття, тим вужчий його зміст. І навпаки: чим вужчий обсяг поняття, тим ширший його зміст.

Термін як слово чи словосполучення, яким позначаються поняття і фіксують його у стислій дефініції. Емпіричні терміни. Теоретичні терміни.

Поняттєво-термінологічна система як сукупність понять (і відповідних їм термінів), що взаємопов'язані спільним вихідним, базовим поняттям.

Категорія як найбільш загальне поняття, що відображає головні властивості і закономірності явищ об'єктивної і суб'єктивної реальності і визначає характер науково-теоретичного мислення епохи (географічний простір, географічний час, географічний часо-простір, геосистема та ін.).

Гіпотеза як ймовірне припущення про причини яких-небудь явищ, що не перевірене і не підтвержене експериментом; після експериментальної перевірки може бути відкинута або перетворена у наукову теорію. Конструктивна гіпотеза.

Концепція як сукупність найсуттєвіших елементів теорії чи теорій, точка зору, керівна ідея для розуміння суті певних процесів і явищ, конструктивний принцип.

Теорія як форма наукового знання, що є сукупністю достовірних, логічного несуперечливих положень про певну галузь реального (об'єктивного і суб'єктивного) світу; дає цілісну уяву про закономірності і суттєві взаємозв'язки, про головні ідеї у тій чи іншій галузі знання; як правило, підтверджується експериментом або розрахунком.

Вчення як сукупність теоретичних положень якої-небудь галузі наукового знання, що включає в себе окремі теорії, концепції тощо.

Загальнонаукова картина світу як найвищий рівень узагальнення і систематизації усієї сукупності знань, що постійно розвиваються.

Географічна картина світу як єдність географічної картини земної природи, географічної картини населення Землі, географічної картини світового господарства (В. Максаківський, 1982).

Методи наукового пізнання: філософські, загальнонаукові, конкретно-наукові (міждисциплінарні, спеціальні) (О. Шаблій).

Методологія як система головних теоретичних положень науки.

Історичні етапи розвитку науки. Класична, неklasична, постнеklasична наука. Поняття нелінійної науки.

Наука і ноосферологія.

Наукова категоричність і науковий плюралізм.

Взаємозв'язок теоретичної та прикладної науки: проблеми, виклики, розбіжності. Роль особи у розвитку науки.

Наукова інфраструктура. Поняття наукової школи.

Поняття наукової мови. Історичні особливості формування української наукової мови. Сучасний стан української наукової мови.

Наука і мистецтво.

Деградація науки і науковий кіч (квазінаука).

«Кінцевість» наукового знання, «смерть» науки.

Тема 3. ОБ'ЄКТ І ПРЕДМЕТ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ

Місце географії у загальній системі наук, системі наук про Землю.

Три рівні географічного знання: науковий (фаховий), суспільної свідомості, побутовий (О. Шаблій).

Критерії географічності за М. Баранським, Е. Алаєвим: територіальності (геоторіальності), комплексності, конкретності, глобальності; здатність географічних об'єктів, явищ, процесів, структур до картографічного зображення.

Поняття про *онтологічний, концептуальний і віртуальний об'єкти* географії (О. Шаблій). Земна поверхня як історично сформований онтологічний об'єкт дослідження географії. Зміст наукових понять «*географія*», «*землезнавство*», «*геономія*» (С. Рудницький).

Географічна оболонка (геосфера) як граничний (максимальний) об'єкт географічної науки. Співвідношення понять *географічна оболонка, ландшафтна оболонка, ландшафтна сфера, біосфера, суспільна сфера, геосум, геосвіт, землесвіт, геоекосфера, геосоціосфера, ноосфера, Земний планетарний комплекс*.

Геоторіальна організація геосфери як предмет дослідження географічної науки.

Геометод: сутність і загальнонаукове значення.

Проблема визначення головної категорії географічної науки (географічна оболонка, ландшафт, геосистема, геоторія, місце, землесвіт, геокосмоторія).

Поняття географічного закону та закономірності (С. Калеснік, Д. Арманд, О. Шаблій).

Закон цілісності географічної оболонки. Закон географічної зональності й висотної поясності. Закон ритміки географічної оболонки. Закон колообігів речовини, енергії, інформації географічної оболонки. Закон розвитку географічної оболонки.

Типологія суспільно-географічних законів за зрізами геопросторової організації суспільства: *генетичні* (територіальної диференціації (поділу праці), територіальної інтеграції (об'єднання праці)); *структурні* (кілець Тюнена, ґраток Кристаллера); *відповідності* (відповідності систем розселення господарським територіальним системам, відповідності соціальних територіальних систем системам розселення); *функціональні* (територіальної гравітації, територіальної дифузії, геокібернетичні) (О. Шаблій).

Проблеми розвитку української географічної термінології.

Тема 4. СТРУКТУРА ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ

Поняття про межі наук і наукових дисциплін. Паралельне зміщення меж окремих наук. Поняття «сходинок наук» (О. Конт) як образне уявлення ієрархії головних наук при їхній класифікації (математика, фізика, хімія, біологія, соціологія).

Класифікація науки за Аристотелем, Ф. Беконом, А. де Сен-Симоном.

Диференціація та інтеграція (внутрішня і зовнішня) наукового географічного пізнання.

Проблема монізму географічної науки — концепції єдиної географії як системи природничо- і суспільно-географічних знань. Види монізму географічної науки: об'єктний (єдиний тип загальний об'єкт науки — географічна оболонка/ноосфера), генетичний (зародження географічної науки у рамках

єдиної нерозчленованої натурфілософії античного часу), функціональний (дослідження проблеми взаємодії природи і суспільства на різних методологічних засадах).

Гносеологічний дуалізм географії, що містить підсистему природничої географії та підсистему суспільної географії.

Проблема єдності географічної науки (єдина географія, дві географії, система географічних наук, цілісність географії).

Ієрархія географічних наук за Е. Алаєвим (система, сімейство, комплекс, галузь, розділ, напрямок тощо) та доцільність її сучасного використання.

Принципи і підходи до класифікації географічних наук: *історико-генетичний, структурно-компонентний, функціональний, діяльнісний, системний, процесний, методичний, за ступенем змістовності наукового пізнання.*

Класифікація географічних наук за С. Рудницьким (1905), Н. Феннеманом (1919), С. Калесніком (1970), П. Гагетом (1979), С. Ниммик (1984), Л. Абрамовим (1993), Л. Шевчук (1997), В. Максаковським (1998), Г. де Блієм і П. Муллером (2002), Ю. Поросьонковим (2005), Дж. Гоббсом (2006), М. Підвірним (2006), Л. Зеленською (2011), Ю. Шуйським (2013), А. Новіковим (2014).

Концепція географічної форми руху матерії (В. Лямін) та її сучасна інтерпретація.

Бінарний і тринітарний підходи системного структурування географічної науки. Тринітарна фрактальна функціональна класифікація географічних наук (А. Новіков, 2014).

Концептуальна тринітарна модель географічної науки з урахуванням об'єктної тріади дослідження географічної оболонки (природа, суспільство, ноосфера), тривимірності геопростору (локальний, регіональний, глобальний виміри), тривимірності геочасу (ретроспективний, актуальний, перспективний) та її значення для встановлення наукових географічних дисциплін (О. Шаблій, М. Влах, Л. Котик, 2016).

Системна класифікація географічної науки (О. Шаблій, М. Влах, Л. Котик, 2016).

Підсистема дивергентних наук: базисні науки, теоретико-методологічні науки, методичні науки, допоміжні науки.

Базисні науки: природнича географія (загальна фізична географія, геоморфологія, метеорологія і кліматологія, гідрологія, біогеографія, ґрунтознавство, ландшафтознавство, регіональна фізична географія), суспільна географія (загальна суспільна географія, географія населення, соціальна географія, географія культури, економічна географія, політична географія, суспільно-географічна комплексно- і системологія, регіональна суспільна географія).

Теоретико-методологічні науки: історія географії, теорія і методологія географії, метагеографія.

Методичні науки: геоматика, геостатистика, геокібернетика.

Допоміжні науки: філософські та формальні науки (філософія, логіка, математика), природничі науки (астрономія, хімія, фізика, біологія), суспільні науки (демографія, соціологія, культурологія, економіка, політологія), гуманітарні науки (психологія, педагогіка), технічні науки (геодезія, картографія, комп'ютерні науки).

Підсистема конвергентних наук: конвергенція природничої та суспільної географії, конвергенція природничої географії та суміжних природничих наук, конвергенція суспільної географії та суміжних суспільних наук, конвергенція географії та суміжних наук.

Системна класифікація природничої географії (О. Шаблій, М. Влах, Л. Котик, 2016).

Системна класифікація суспільної географії (О. Шаблій, М. Влах, Л. Котик, 2016).

Необхідність розвитку в системі географії теоретико-методологічних і методичних дисциплін, зокрема метагеографії, як науки, що займається вивченням логічної структури географічних теорій, розробленням географічної аксіоматики і специфічних формалізованих дедуктивних систем, що матеріалізуються у географічних теоріях (У. Мересте, Х. Ямасто).

Тенденції посилення цілісності географічної науки на основі пріоритного розвитку наукових напрямків шляхом конвергенції природничої і суспільної географії.

Роль конструктивної географії (конструктивного методу) у створенні загальної теорії цілеспрямованого природокористування і конструктивно-перетворювальних моделей оптимізації географічного середовища на різних рівнях територіальної спільності. Суспільно-природничі системи як реальні об'єкти конструктивної географії. Конструкт як концептуальний об'єкт дослідження конструктивної географії. *Географічний конструкт* — «модельне (логічне, або інтелектуальне) утворення, яке відображає закономірності просторово-часової організації певного об'єкту і за допомогою якого здійснюється оцінка правильності знань про певні властивості, процеси і явища, що з ним реально відбуваються» (В. Петлін).

Тема 5. АНТИЧНА НАТУРФІЛОСОФІЯ І РОЗВИТОК ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ

Наукові підходи до періодизації історії географічної науки (формаційний, цивілізаційний).

Зовнішні (екстерналістські) чинники розвитку географічної науки: тип і рівень суспільного виробництва, зокрема, територіальний поділ та інтеграція праці, суспільні відносини; особливості суспільного замовлення на географічні знання на різних історичних етапах, специфіка історичного розвитку держав, регіонів.

Внутрішні (інтерналістські) чинники розвитку географічної науки: тип світогляду (міфоепічний, науковий; сакральний, секулярний; фізіоцентричний, антропоцентричний); домінуючі загальнонаукові підходи (генетичний, системно-структурний, функціональний, синергетичний); наукові географічні парадигми (описово-географічна, порівняльно-географічна, галузево-статистична, районна, екологічна, діяльнісна, інформаційна, ноосферна); методи дослідження (філософські, загальнонаукові, конкретнонаукові).

Поняття «осьового» часу в історії, «осьові» народи (К. Ясперс). Передумови розвитку античної натурфілософії. Філософські природничо-наукові школи (мілетська, піфагорійська, александрійська).

Напрямки протогеографічних узагальнень.

Донауковий етап. Міфологемний напрямок (приблизно до V ст. до Р.Х.) (Гомер, Гесіод). Парадигми: теогонізм, політеїзм, тотемізм, кордоцентризм, антеїзм.

Науковий етап. *Ультроструктурні* напрямки: космологічний (Фалес, Анаксимандр, Анаксимен, Анаксагор, Парменід, Левкіп, Клавдій Птолемей); світознавчий, у т. ч. територіальна диференціація світу (Гекатей Мілетський, Геродот, Ератосфен, Страбон, Помпоній Мела); країнознавчий, у т. ч. українознавчий (хорологічний); районний (Ератосфен, Страбон); етногенетичний, етнографічний, етногеографічний, історико-географічний; математико-географічний, картографічний; загальноземлезнавчий (фізико-географічний), медико-географічний; політико-географічний; екологічний; конструктивно-географічний (прикладний). *Інфраструктурні* напрямки: термінологічний, топонімічний.

Проблема співвідношення фізіоцентризму та антропоцентризму в античній натурфілософії.

Зародження концепції географічного детермінізму; її сучасне переосмислення (географічний посибілізм, географічний пробабілізм, інвайронменталізм).

Тема 6. СИСТЕМНА МЕТОДОЛОГІЯ І ГЕОГРАФІЯ

Поняття системи. Системний аналіз і синтез, системний підхід, загальна теорія систем (К. фон Барталанфі), А. Богданов (тектологія), М. Месарович, Такахара (розробка логіко-концептуального і математичного апарату мислення), А. Уйюмов (темпосвіти, темпоральний синергізм).

Головні поняття системного аналізу: *підсистема, надсистема, елементи, зв'язки (прямі, зворотні), структура (внутрішня, зовнішня), ієрархія, функція, зовнішнє середовище, ціль, стан, рівновага, стійкість, мінливість, інформація, синергія, емерджентність, гармонія, управління, система універсум, пуста система.*

Класифікація систем: природні та штучні (за походженням); закриті й відкриті; статичні й динамічні; детерміновані та стохастичні; прості, складні та дуже складні; лінійні й нелінійні системи.

Дисипативні географічні системи як відкриті нелінійні незрівноважені системи, що далекі від стану термодинамічної рівноваги. Незрівноваженість системи досягається розсіюванням енергії, одержуваної ззовні. Внаслідок самоорганізації у таких системах можуть виникати стійкі структури, які існують за умови постійної дисипації, тобто втрати системою енергії. З появою складної впорядкованої структури в системі зростає ентропія, яка компенсується негативним потоком ентропії зовні.

Термін дисипативних структур уперше використав бельгійський вчений І. Пригожин.

Дисипативна система також може називатися нерівноважною або стаціонарною відкритою системою.

Властивості систем — цілісність і подільність, неадитивність (емерджентність), синергія, самоорганізація, ієрархічність, взаємозалежність між системою і зовнішнім середовищем; цілеспрямованість, надійність, розмірність, гомеостаз, складність, простота, закритість, відкритість, ентропія, негентропійність.

Головні завдання теорії систем: виявлення та чітке формулювання проблеми за умов невизначеності, оптимізація структури, виявлення цілей функціонування і розвитку системи; вивчення організації системи.

Головні принципи теорії систем: цілісності, ізоморфізму, кінцевої мети, ієрархії та їхнє (систем) рангування, функціонування, розвитку.

Тема 7. НАУКОВІ НАПРЯМКИ ПРИРОДНИЧОЇ ГЕОГРАФІЇ

Природнича географія — інтегрований науковий напрямок, який вивчає закономірності розвитку географічної оболонки та її складових у спонтанному й антропогенно модифікованому станах (В. Петлін).

Співвідношення понять фізична географія, ландшафтна географія, природнича географія (В. Денисик).

Система наукового природничо-географічного знання та її роль у загальногеографічному та загальнонауковому пізнанні.

Ієрархічні рівні системи наукового природничо-географічного знання (головні вчення, теорії, концепції, гіпотези, категорії) (табл. 1).

Мета природничої географії — вивчення походження, будови, функціонування, динаміки та розвитку просторово-часових властивостей природних, природно-суспільних геосистем (В. Петлін).

Структура природничої географії: теоретичні та прикладні фізико-географічні наукові галузі, що вивчають як структурні складові географічної оболонки (цілісні географічні системи), так і окремі її природні компоненти у спонтанному й антропогенно навантаженому станах.

Головні наукові напрямки природничої географії:

- описово-природничий, описово-ландшафтно-антропогенний напрямки.
- історичний природничо-географічний дискурс: фізіоцентризм античної натурфілософії; класичне (традиційне) ландшафтознавство (О. Пешель, Л. Берг, Г. Міллер, М. Солнцев, К. Геренчук); антропогенне ландшафтознавство (Ф. Мільков, Г. Денисик); модерне ландшафтознавство (О. Гумбольдт, М. Гродзинський, В. Пашенко, Г. Тютюнник) з поняттями перцепційного, віртуального ландшафту (тіло, душа, дух ландшафту; ландшафт як текст (система знаків і значень)). Ландшафт як головна категорія географічної науки (Ю. Тютюнник);

- функціонально-територіальний напрямок, що ґрунтується на експериментальних розділах природничої географії (експериментальне ландшафтознавство (В. Петлін), експериментальна геоморфологія (І. Ковальчук)) та ін.

Тенденції розвитку природничої географії (В. Петлін):

- розвиток «раціональної географії» на основі законів логіки;
- обґрунтування і застосування природних залежностей на основі ізоморфізму, що має не тільки загальногеографічний, а й загальноприродний характер;
- дослідження структурної організації систем;
- дослідження набору параметрів порядку систем; встановлення критеріїв складності; єдності зворотності й незворотності у територіальних системах; симетрії інформаційної організації територіальних систем;
- дослідження проблеми часу (поняття географічного часу);
- дослідження еволюції територіальних систем.

Генеральний напрямок розвитку природничої географії — дослідження механізмів, які забезпечують гармонійне існування географічних систем на всіх щаблях їхнього ієрархічного підпорядкування — від найменшої ландшафтної фації до географічної оболонки загалом.

Тема 8. НАУКОВІ НАПРЯМКИ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ

Історико-суспільно-географічний дискурс. Проблема номінації науки: *статистика, економічна географія, антропогеографія, економічна і соціальна географія, соціально-економічна географія, суспільна географія, географія суспільства, нова економічна географія* (П. Кругман), *нова суспільна географія — географія інформаційного суспільства* (О. Шаблій), *гуманітарна географія, гуманістична географія*.

Зародження і становлення української суспільної географії (Г. Величко, К. Воблий, В. Садовський).

Система наукового суспільно-географічного знання та її роль у загальногеографічному та загальнонауковому пізнанні.

Ієрархічна структура системи наукового суспільно-географічного знання (головні вчення, теорії, концепції, гіпотези, категорії) (табл. 1).

Традиційні суспільно-географічні наукові напрямки: економіко-географічний (галузевостатистична і районна школа), географо-природно-ресурсний, демогеографічний, соціально-

географічний, територіального комплексування, політико-географічний, світознавчий, регіоналістика, краєзнавство.

Наукові українські суспільно-географічні школи: Київська, Львівська, Одеська, Сімферопольська, Харківська, Чернівецька.

Парадигмальна революція у суспільній географії наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст.

Сучасні межові напрямки суспільно-географічної науки на основі розширення предметної сфери і методів дослідження: (історична географія, геодемографія, геоетнографія, геолінгвістика, геокультурологія, геополітика, військова географія, геостратегія, георозвідка, геомілітаристика, геоукраїністика, геоглобалістика, геофутурологія, геоеконіміка, геологістика, геомаркетинг, геоменеджмент, геотуризмологія, геосоціологія, геопсихологія, геософія, геопоетика, геоімагологія та ін.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л*	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1.												
Сутність наукового знання. Об'єкт, предмет і структура географічної науки												
Тема 1. Об'єкт, предмет і завдання навчальної дисципліни «Теорія і методологія географічної науки»	10	2	2			6						
Тема 2. Сутність та ієрархічна структура системи наукового знання	10	2	2			6						
Тема 3. Об'єкт і предмет географічної науки	10	2	2			6						
Тема 4. Структура географічної науки	11	2	2			7						
Разом – змістовий модуль 1	41	8	8			25						
Змістовий модуль 2.												
Методологія географічної науки. Головні напрямки географічної науки												
Тема 5. Антична натурфілософія і розвиток географічної науки	10	2	2			6						
Тема 6. Системна методологія і географія	10	2	2			6						
Тема 7. Наукові напрямки природничої географії	10	2	2			6						
Тема 8. Наукові напрямки суспільної географії	11	2	2			7						
Разом – змістовий модуль 2	41	8	8			25	—	—	—	—	—	—
Індивідуальне навчально-дослідне завдання												
Разом – індивідуальне навчально-дослідне завдання	8	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—
Усього годин	90	16	16	—	8	50	—	—	—	—	—	—

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Сутність та ієрархічна структура системи наукового знання	2	—

* Примітка: л — лекції, п — практичні, лаб — лабораторні, інд — індивідуальне навчально-дослідне завдання, ср — самостійна робота.

2	Методологія і методика наукового пізнання	2	—
3	Об'єкт і предмет географічної науки	2	
4	Структура географічної науки	2	
5	Історія становлення теорії географічної науки	2	
6	Системна методологія географії	2	
7	Наукові напрямки природничої географії	2	
8	Наукові напрямки суспільної географії	2	
	Всього	16	

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1		—	

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	—	—

8. Самостійна робота

1. Ознайомтеся із працею І. Франка «З поля нашої науки». Обґрунтуйте актуальність провідної думки науково-філософської розвідки: *«Поле нашої науки таке ще тісне і так слабо управлене, що огляд усього, що на ньому появляється, особливо, коли виключити літературу популярну, не може забрати багато місця»*.

2. Обґрунтуйте актуальність твердження французького математика А. Пуанкаре (J. Poincaré, 1854—1912): *«Науку будують з фактів, як будинок будують з цеглин; однак накопичення фактів не є наукою, так само, як багато цеглин не є будинком»*.

3. Проаналізуйте Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015).. Яким чином у Законі реалізована теза: *«Розвиток науки і техніки є визначальним фактором прогресу суспільства, підвищення добробуту його членів, їх духовного та інтелектуального зростання»?*

4. Прочитайте підрозділ «Метод» праці Ю. Тютюнника «Філософія географії». Чому автор дотримується думки: *«географ повинен подорожувати»?*

5. Ознайомтеся із головними методологічними проблемами географічної науки за матеріалами XII з'їзду Українського географічного товариства (м. Вінниця, 17—21 травня 2016 р.).

6. Наведіть приклади використання геометоду в інших науках (соціологія, психологія, економіка, лінгвістика, медицина тощо). Які переваги використання цього методу?

7. Розкрийте взаємозв'язок між структурою географічної науки за С. Рудницьким (математична географія, фізична географія, біологічна географія, антропогеографія) і головними напрямками розвитку європейської географічної науки початку ХХ ст.

8. Подумайте про роль періодичних видань у поширенні географічної інформації. Чому географічні знання необхідно популяризувати?

9. Проаналізуйте один із давньогрецьких міфів у контексті географічної інформації. Подумайте, яка подібність/відмінність подання географічної інформації притаманна давньогрецьким, римським, давньослов'янським міфам? Чим це зумовлено?

10. Проаналізуйте тематику Міжнародних географічних конгресів (International Geographical Congress, 1871—2016). Чому темою XXXIII Міжнародного географічного конгресу було обрано «Формування гармонійного світу» («Shaping Our Harmonious Worlds», 21—25 серпня 2016 р., Пекін).

11. Ознайомтеся з підходами до вивчення географічних систем в англійській літературі. На яких аспектах дослідження географічних систем наголошують автори? Чому теорія систем активно використовується у природничих географічних дослідженнях?

12. Ознайомтеся з переліком наукових напрямків і дисциплін Відділення географії Королівського коледжу Лондона (Department of Geography King's College London). Які нові природничо-географічні напрямки там розвиваються? Які з них доцільно апробувати в Україні.

13. Подумайте, що може стати брандом постмодерної української суспільної географії? Яка рекламна кампанія стимулюватиме громадський інтерес до суспільно-географічних досліджень?

Ребрендинг яких суспільно-географічних тематик / методик / наукових напрямків / наукових шкіл доцільний і чому?

14. Укладіть графічну схему нових напрямків суспільно-географічних досліджень в Україні.

15. Перегляньте веб-сайт одного з університетів США чи Канади, де вивчають суспільну географію. Які нові напрямки суспільно-географічних досліджень там розвиваються? Яка тематика наукових суспільно-географічних публікацій працівників університету?

9. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Тематика індивідуального навчально-дослідного завдання

1. Азональність.
2. Антропогенний ландшафт.
3. Вернакулярна ідентичність.
4. Геоглобалістика.
5. Географічна експертиза.
6. Географічна закономірність.
7. Географічна зональність.
8. Географічна компонента.
9. Географічна культура.
10. Географічна оболонка.
11. Географічна оцінка.
12. Географічна периферія.
13. Географічна поясність.
14. Географічна форма руху матерії.
15. Географічне мислення.
16. Географічне положення.
17. Географічне прогнозування.
18. Географічне середовище.
19. Географічний закон.
20. Географічний моніторинг.
21. Географічний образ.
22. Географічний простір.
23. Географічний центр і периферія.
24. Географічні межі.
25. Географія теоретична.
26. Гоекономіка.
27. Геометод.
28. Геомісце.
29. Геополітика.
30. Геосистема.
31. Геосистемні зв'язки.
32. Геосоціологія.
33. Геостратегія.
34. Геотехнічна система.
35. Диференціація географії.
36. Діалектика пізнання.
37. Етногенез і націогенез.
38. Ємність території.
39. Інтеграція географії.
40. Культурний ландшафт.
41. Ландшафт.
42. Ландшафтознавство.
43. Метагеографія.
44. Наукова модель.
45. Наукова проблема.
46. Нелінійна географія.
47. Природничо-географічне районування.
48. Природно-ресурсний потенціал.
49. Природно-територіальний комплекс.
50. Природокористування.

51. Проблемне країнознавство.
52. Просторовий розвиток.
53. Просторово-часовий континуум.
54. Районологія.
55. Регіон.
56. Регіоналістика.
57. Регіональна політика.
58. Ресурсні цикли.
59. Ритмічність географічної оболонки.
60. Світове господарство.
61. Секторність географічної оболонки.
62. Сталий розвиток.
63. Стійкість і мінливість геосистеми.
64. Суспільно-географічне районування.
65. Територіальна ідентичність.
66. Територіальне поєднання природних ресурсів.
67. Територія.
68. Цивілізація.
69. Циклічність географічної оболонки.
70. Цілісність географічної оболонки.

Структура індивідуального навчально-дослідного завдання

Тематика індивідуального навчально-дослідного завдання може бути пов'язана з тематикою магістерських досліджень студентів і полягає у здійсненні термінологічного аналізу одного із його головних понять. Термінологічний аналіз здійснюється за планом:

1. Етимологія та еволюція терміна.
2. Обсяг та зміст терміна.
3. Поняттєво-термінологічна система:
  - 3.1. Графічне представлення системи родових і видових понять;
  - 3.2. Означення родових і видових понять.

Список використаних джерел

Методичні вказівки до виконання, оформлення та захисту

1. Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) виконують упродовж навчального семестру.
2. ІНДЗ здають на перевірку лектору до 01 грудня поточного навчального року.
3. ІНДЗ виконують на аркушах формату А4 у друкованому варіанті.
4. ІНДЗ обов'язково має бути виконане згідно з планом дослідження, містити графічно виконану поняттєво-термінологічну схему базового поняття дослідження, список використаних джерел.

5. Приклад бібліографічного оформлення залучених матеріалів:

а) навчального посібника, підручника, монографії:

Влах М. Р. Історія географії : навч. посібник / М. Р. Влах. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. —

336 с.

Гукалова І. В. Якість життя населення України : суспільно-географічна концептуалізація : монографія / І. В. Гукалова. — К. : Друкарня МВС України, 2009. — 346 с.

Олійник Я. Б. Вступ до соціальної географії : навч. посібник / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. — К. : Знання, 2000. — 204 с.

Соціально-економічна географія світу : навч. посібник / [за ред. С. П. Кузика]. — Львів : Світ, 2002. — 672 с.

Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії : підручник / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. — 444 с.

б) статті з періодичного видання:

Влах М. Географічні метафори : сутність і роль у науковому пізнанні / М. Влах // Львівська суспільно-географічна школа : історія, теорія, українознавчі студії : матеріали Всеукр. наук. конф. з участю закорд. учених, присвяченої 70-річчю к-ри екон. і соц. геогр ЛНУ ім. І. Франка (м. Львів, 19—20 листопада 2015 р.) / [відп. ред. : проф. О. І. Шаблій]. — Львів : ЛНУ, 2015. — С. 90—98.

Книш М. М. Глобалізація : сутність поняття / М. М. Книш // Наук. записки Терноп. пед. ун-ту. Сер. геогр. — 2007. — № 1. — С. 72—78.

в) Інтернет джерела:

Кралуок П. Антична філософія на українських землях / П. Кралуок [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://kulturolog.org.ua/materials-for-courses/4-kurs/istoria-ukr-fil/80-2011-01-15-17-36-27/236--q-q-3-.html>.

Journal of Geographical Systems [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.scirp.org/journal/jgis>.

Geography Wiki [Electronic resource]. — Mode of access : <http://geographyexpert.wikia.com>.

6. Система оцінювання ІНДЗ.

Критерії оцінювання ІНДЗ

Критерій оцінювання	Кількість балів
Розкриття етимології терміна дослідження	2
Представлення історії еволюції терміна	2
Графічне представлення родових і видових понять базового терміна	4
Означення понять	4
Науковість (з акцентом на географічну складову), стилістична грамотність, логічність, лаконічність подання інформації	1
Акуратність виконання схем, таблиць, текстового оформлення	1
Всього	14

10. Методи навчання

У процесі викладання навчальної дисципліни використовуються такі методи навчання:

1. Лекція.
2. Робота в малих групах, парах.
3. Репродуктивний метод.
4. Частково-пошуковий (еврестичний).
5. Пояснювально-ілюстративний.
6. Самоперевірки і самоаналізу.
7. Використання наочності, відеоматеріалів.
8. Індивідуальної роботи.

11. Методи контролю

1. Оцінювання відповідей студентів на семінарських заняттях у формі підготовки доповідей за темою заняття, доповнень до доповідей, участі в обговоренні, презентації самостійної роботи (максимальна оцінка — 2 бали).

2. Виконання індивідуального навчально-дослідного завдання студентів за узгодженою темою (максимальна оцінка — 14 балів).

3. Письмове опитування студентів за змістовими модулями (перший і другий змістовий модулі максимальна оцінка — 10 балів).

Підсумкове письмове опитування з дисципліни на іспиті максимально оцінюється у 50 балів

12. Розподіл балів, що присвоюються студентам

Форма навчання	Поточне тестування та самостійна робота				ІНДЗ	Іспит	Сума
	Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2				
	T1—T4	письмове опитування	T5—T8	письмове опитування			
Денна	4x2	10	4x2	10	14	50	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

100-бальна шкала	Національна шкала	ECTS
91–100	відмінно	A
81–90	дуже добре	B
71–80	добре	C

61–70	задовільно	D
51–60	достатньо	E

13. Методичне забезпечення

1. *Немець К. А.* Теорія і методологія географічної науки : методи просторового аналізу : навч.-метод. посібник / К. А. Немець, Л. М. Немець. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. — 172 .

14. Рекомендована література

Базова

1. *Влах М. Р.* Історія географії : навч. посібник / М. Р. Влах. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 336 с.
2. *Гродзинський М. Д.* Пізнання ландшафту : місце і простір : монографія у 2-х т. / М. Д. Гродзинський. — К. : Вид.-поліграф. центр «Київський ун-т», 2005.
3. *Кисельов Ю. О.* Основи геософії : проблеми теорії та методології : монографія / Ю. О. Кисельов. — Луганськ : ДЗ ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2011. — 208 с.
4. *Кіптенко В. К.* Географія в інформаційному суспільстві / В. К. Кіптенко. — К. : ВГЛ «Обрії», 2008. — 276 с.
5. *Ковальчук І. П.* Регіональний еколого-геоморфологічний аналіз / І. П. Ковальчук. — Львів : Ін-т українознавства, 1997. — 440 с.
6. *Максаковский В. П.* Географическая культура / В. П. Максаковский. — М. : ВЛАДОС, 1998. — 416 с.
7. *Мороз С. А.* Методологія географічної науки : навч. посібник / С. А. Мороз, В. І. Онопрієнко, С. Ю. Бортник. — К. : Заповіт, 1997. — 333 с.
8. *Немець К. А.* Теорія і методологія географічної науки : методи просторового аналізу : навч.-метод. посібник / К. А. Немець, Л. М. Немець. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. — 172 с.
9. *Олійник Я.* Географічна наука в Україні : становлення і розвиток / Я. Олійник. — К. : Ніка-Центр, 2007. — 148 с.
10. *Олійник Я. Б.* Загальне землезнавство : підручник / Я. Б. Олійник, Р. П. Федорищак, П. Г. Шищенко. — К. : Знання-Прес, 2008. — 342 с.
11. *Пащенко В. М.* Методологія та методи наукових досліджень : підручник / В. М. Пащенко. — Ніжин : Аспект-Поліграф, 2011. — 256 с.
12. *Петлін В. М.* Синергетичні залежності в організації природних територіальних систем / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2013. — 396 с.
13. *Петлін В. М.* Системна природнича географія : монографія / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ім. І. Франка, 2011. — 249 с.
14. *Пістун М. Д.* Розвиток суспільної географії в Україні у ХХ — на початку ХХІ сторіччя : монографія / М. Д. Пістун. — К., 2009. — 112 с.
15. *Поросенков Ю. В.* Теория и методология географии / Ю. В. Поросенков. — Ч.1. : Система географических наук. — Воронеж, 2005. — 43 с.
16. *Сонько С. П.* Просторовий розвиток соціо-природних систем : шлях до нової парадигми / С. П. Сонько. — К. : Ніка-Центр, 2003. — 287 с.
17. *Сочава В. Б.* Введение в учение о геосистемах / В. Б. Сочава. — Новосибирск : Наука, 1978. — 294 с.
18. *Топчієв О. Г.* Основи суспільної географії : навч. посібник / О. Г. Топчієв. — Одеса : Астропринт, 2009. — 544 с.
19. *Тютюнник Ю. Г.* Філософія географії / Ю. Г. Тютюнник. — К. : Ун-т «Україна», 2011. — 204 с.
20. *Хаггет П.* География : синтез современных знаний / П. Хаггет [пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1979. — 684 с.
21. *Хаггет П.* Пространственный анализ в экономической географии / П. Хаггет [пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1968. — 392 с.
22. *Харвей Д.* Научное объяснение в географии : общая методология науки и методология географии / Д. Харвей [сокр., пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1974. — 502 с.
23. *Шаблій О.* Суспільна географія : у 2-х кн. / О. Шаблій. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — Кн. 1. — 814 с.; Кн. 2. — 706 с.

24. *Шаблій О. І.* Основи загальної суспільної географії: навч. посібник / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ім. І. Франка, 2003. — 444 с.
25. *Шаблій О. І.* Суспільна географія : теорія, історія, українознавчі студії / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2001. — 744 с.
26. *Штойко П. І.* Концепції природознавства : навч. посібник / П. І. Штойко. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. — 456 с.
27. *Bonnett A.* What is geography? / A. Bonnett. — London : SAGE Publication Ltd, 2008. — 168 p.
28. *Clifford J. N.* Key Concepts in Geography / N. J. Clifford [et al.]. — [second ed.]. — L. : Sage Publications, 2009. — 480 p.
29. *Fellmann J.* Human Geography : Landscapes of human activities / J. Fellmann, A. Getis, J. Getis ; [10th ed.]. — Boston : McGraw Hill, 2009. — 546 p.
30. *Holden J.* An Introduction to Physical Geography and the Environment / J. Holden. [3th edition]. — N.Y. : Pearson, 2012. — 904 p.
31. Research Methods in Geography : A Critical Introduction / [edited by B. Gomez, J. P. Jones III]. — Oxford : Blackwell Published, 2010. — 318 p.

Допоміжна

32. *Алаев Э. Б.* Социально-экономическая география : понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев. — М. : Мысль, 1983. — 350 с.
33. *Арманд А. Д.* Самоорганизация и саморегулирование географических систем / А. Д. Арманд. — М. : Наука, 1988. — 264 с.
34. *Багров Н. В.* География в информационном мире : науч. издание / Н. В. Багров. — К. : Либідь, 2005. — 181 с.
35. *Барков А. С.* Словарь-справочник по физической географии / А. С. Барков. — [изд. 4-е, доп. и перераб.]. — М. : Учпедгиз, 1958. — 330 с.
36. *Бейдик О. О.* Географія : короткий тлумачний словник / О. О. Бейдик. — К. : Либідь, 2001. — 192 с.
37. *Берлянт А. М.* Картография : учебник для вузов / А. М. Берлянт. — М. : Аспект Пресс, 2011. — 336 с.
38. *Берлянт А. М.* Теория геоизображений / А. М. Берлянт. — М. : ГЕОС, 2006. — 262 с.
39. *Білецький М. І.* Соціальна географія : навч. посібник / М. І. Білецький, І. В. Ванда, Л. І. Котик. — [2-ге вид., доп.]. — Львів : Простір-М, 2015. — 468 с.
40. *Білецький М. І.* Соціальна географія : словник-довідник / М. І. Білецький, І. В. Ванда, Л. І. Котик. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 164 с.
41. *Блаженев В. А.* Введение в метагеографию : монография / В. А. Блаженев. — Воронеж : Изд-во Воронеж. пед. ун-та, 2005. — 111 с.
42. *Блій де Г.* Географія : світи, регіони, концепти / Г. де Блій, П. Муллер, О. Шаблій ; [пер. з англ. ; передмова та розділ «Україна» О. І. Шаблія]. — К. : Либідь, 2004. — 740 с.
43. *Влах М. Р.* Географія населення : словник-довідник / М. Р. Влах. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. — 241 с.
44. *Воронин И. Н.* Информатизация общества : общественно-географическая интерпретация : монография / И. Н. Воронин. — Симферополь : Ариал, 2011. — 486 с.
45. Географический энциклопедический словарь : понятия и термины / А. Ф. Трешников, Э. Б. Алаев, П. М. Алампиев [и др.]. — М. : Советская Энциклопедия, 1988. — 432 с.
46. Географічна наука в Національній академії наук України / [за ред. Л. Г. Руденка]. — К., 2009. — 240 с.
47. *Гладкий Ю. Н.* Гуманитарная география : науч. экспликация / Ю. Н. Гладкий. — СПб. : СПб.ГУ, 2010. — 664 с.
48. *Голиков А. П.* Вступ до економічної і соціальної географії : навч. посібник / А. П. Голиков, Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. — К. : Либідь, 1997. — 316 с.
49. *Голубець М. А.* Екосистемологія / М. А. Голубець. — Львів : Поллі, 2000. — 256 с.
50. *Голубець М. А.* Середовищезнавство (ієвайронментологія) / М. А. Голубець. — Львів : Манускрипт, 2010. — 176 с.
51. *Голубчик М. М.* Теория и методология географической науки / М. М. Голубчик, С. П. Евдокимов, Г. Н. Максимов [и др.]. — М. : Владос, 2005. — 463 с.
52. *Гродзинський М. Д.* Стійкість геосистем до антропогенного навантаження. — К. : Лікей, 1995. — 233 с.
53. *Гудзевич А. В.* Просторово-часова організація сучасних ландшафтів : теорія і практика / А. В. Гудзевич. — Вінниця : Віндрук, 2012. — 432 с.

54. *Гудзеляк І. І.* Географія населення : навч. посібник / І. І. Гудзеляк. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 232 с.
55. *Гукалова І. В.* Проблеми структуризації соціальної географії / І. В. Гукалова // Географія, картографія, географічна освіта : історія, методологія, практика [матеріали міжн. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 9—11 жовтня 2014 р.)]. — Чернівці : Вид-ий дім «Родовід», 2014. — С. 29—30.
56. *Гукалова І. В.* Якість життя населення України : суспільно-географічна концептуалізація : монографія / І. В. Гукалова. — К. : Друкарня МВС України, 2009. — 346 с.
57. Гуманітарні і ресурсні проблеми національної безпеки України : монографія / [ред. кол. : Г. В. Балабанов, М. І. Дубина [та ін.]]. — К. : Експрес-Поліграф, 2011. — 400 с.
58. *Джеймс П.* Все возможные миры. История географических идей / П. Джеймс, Дж. Мартин [пер. с англ.]. — М., 1988.
59. *Дністрянський М. С.* Геополітика : навч. посібник / М. С. Дністрянський. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. — 436 с.
60. *Жекулин В. С.* Введение в географию / В. С. Жекулин. — Л. : Изд-во Ленингр. гос. ун-та, 1989. — 282 с.
61. *Жупанський Я. І.* Історія географії в Україні : посібник / Я. І. Жупанський. — Львів : Світ, 1997. — 262 с.
62. *Замятин Д. Н.* Метагеография. Пространство образов и образы пространства / Д. Н. Замятин. — М. : Аграф, 2004. — 512 с.
63. Землезнавство : підручник для студ. вузів / [за ред. П. Г. Шищенко]. — К. : Либідь, 2000. — 464 с.
64. *Исаченко А. Г.* Теория и методология географической науки / А. Г. Исаченко. — М. : Академия, 2004. — 400 с.
65. *Кайку М.* Фізика майбутнього / М. Кайку. — [пер. з англ. А. Кам'янець]. — Львів : Літопис, 2013. — 432 с.
66. *Калесник С. В.* Общие географические закономерности Земли / С. В. Калесник. — М. : Мысль, 1970. — 283 с.
67. *Книш М.* Глобальні проблеми людства : навч. посібник / М. Книш, Л. Котик. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — 330 с.
68. *Книш М. М.* Політико-географічна глобалістика : навч. посібник / М. М. Книш, Л. І. Котик. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2013. — 484 с.
69. *Книш М. М.* Регіональна економічна і соціальна географія світу (Латинська Америка та Карибські країни, Африка, Азія, Океанія) : навч. посібник / М. М. Книш, О. І. Мамчур. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2013. — 368 с.
70. *Ковалев А. П.* Ландшафт как сам по себе и для человека : монография / А. П. Ковалев. — Х. : Бурун Книга, 2009. — 928 с.
71. *Ковальов А. П.* Географічний ландшафт : науковий, естетичний і феноменологічний аспекти / А. П. Ковальов. — Х. : Екограф, 2005. — 388 с.
72. *Ковальчук І.* Прикладна гідроекологія : навч. посібник / І. Ковальчук, Я. Каганов, Р. Сливка. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2000. — 228 с.
73. *Кузик С. П.* Географія туризму : навч. посібник / С. П. Кузик. — К. : Знання, 2011. — 271 с.
74. *Кукурудза С. І.* Атрибути й парадигми сучасної біогеографії / С. І. Кукурудза // Вісник Львів. ун-ту. Серія геогр. — Вип. 35. — 2008. — С. 202—211.
75. *Кукурудза С. І.* Біогеографія : підручник / С. І. Кукурудза. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. — 504 с.
76. *Кун Т.* Структура наукових революцій / Т. Кун. — [пер. з англ.]. — К. : Port-Royal, 2001. — 228 с.
77. *Лісовський С. А.* Суспільство і природа : баланс інтересів на теренах України / С. А. Лісовський [відп. ред. Л. Г. Руденко]. — Житомир : Полісся, 2009. — 300 с.
78. *Лозинський Р. М.* Мовна ситуація в Україні (суспільно-географічний погляд) : монографія / Р. М. Лозинський. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 502 с.
79. *Любіцева О. О.* Географія релігій : навч. посібник / О. О. Любіцева, С. В. Павлов, К. В. Мезенцев. — К. : АртЕк, 1998. — 504 с.
80. *Лямин В. С.* География и общество : философские и социологические проблемы географии / В. С. Лямин. — М. : Мысль, 1978. — 309 с.
81. *Лямин В. С.* Философские вопросы географии : монография / В. С. Лямин. — М. : Изд-во МГУ, 1989. — 96 с.
82. *Марцин В. С.* Наукознавство : підручник для студ. ВНЗ / В. С. Марцин. — К. : УБС НБУ, 2007. — 579 с.

83. *Мезенцева Н. І.* Гендер і географія в Україні : монографія / Н. І. Мезенцева, О. О. Кривець. — К. : Ніка-Центр, 2013. — 194 с.
84. *Мельник А.* Розвиток ландшафтознавчих ідей і ландшафтознавства в Україні / А. Мельник // Вісник Львів. ун-ту. Серія геогр. — Вип. 31. — 2004. — С. 19—23.
85. *Мельник А. В.* Основи регіонального еколого-ландшафтознавчого аналізу / А. В. Мельник. — Вид. 2-ге. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2002. — 229 с.
86. *Мельник В. П.* Філософія. Наука. Техніка : методолого-світоглядний аналіз : монографія / В. П. Мельник. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. — 592 с.
87. *Мельник Л. Г.* Економіка розвитку : монографія / Л. Г. Мельник. — Суми : Университетская книга, 2006. — 662 с.
88. *Мересте У. И.* Современная география : вопросы теории / У. И. Мересте, С. Я. Ныммик. — М., 1984. — 296 с.
89. *Міхелі С. В.* Основи ландшафтознавства / С. В. Міхелі. — К. ; Кам'янець-Подільський : Абетка-Нова, 2002. — 184 с.
90. *Мукитанов Н. К.* Методологические проблемы теоретизации географии / Н. К. Мукитанов. — Алма-Ата : Наука, 1979. — 187 с.
91. *Мукитанов Н. К.* От Страбона до наших дней : эволюция географических представлений и идей / Н. К. Мукитанов. — М. : Мысль, 1985. — 237 с.
92. *Назарук М. М.* Львів у ХХ столітті. Соціально-екологічний аналіз : монографія / М. М. Назарук. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 348 с.
93. Наука и образование : современные трансформации : монография / Ин-т философии им. Г. С. Сковороды НАН Украины. — К. : Изд. Парапан, 2008. — 328 с.
94. Наука і цінність людського буття : колективна монографія / [за заг. ред. проф. В. П. Мельника]. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — 452 с.
95. Новітня українська суспільна географія : хрестоматія / [упоряд. та автор бібліогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — 1008 с.
96. Новые географический знания и направления исследований : сб. науч. трудов. — К. : Академперіодика, 2006. — 326 с.
97. *Олійник Я. Б.* Вступ до соціальної географії : навч. посібник / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. — К. : Знання, 2000. — 204 с.
98. *Петлін В. М.* Екологічні механізми організації природних територіальних систем / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 304 с.
99. *Петлін В. М.* Конструктивна географія / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. — 544 с.
100. *Петлін В. М.* Методологія та методика експериментальних ландшафтознавчих досліджень / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. — 400 с.
101. *Позняк С. П.* Ґрунтознавство і географія ґрунтів : підручн. у двох част. / С. П. Позняк. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2010. — Ч. 1. — 270 с.; Ч. 2. — 286 с.
102. *Реймерс Н. Ф.* Природопользование : словарь-справочник / Н. Ф. Реймерс. — М. : Мысль, 1990. — 637 с.
103. *Ровенчак І. І.* Географія культури : проблеми теорії, методології та методики дослідження : монографія / І. І. Ровенчак. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 240 с.
104. *Рудницький С.* Нинішня географія / С. Рудницький // Академік Степан Рудницький / [за ред. проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — С. 59—106.
105. *Рудько Г. І.* Конструктивна геоєкологія : наукові основи та практичне втілення / Г. І. Рудько, О. М. Адаменко. — Чернівці : Маклаут, 2008. — 320 с.
106. *Саушкин Ю. Г.* Географическая наука в прошлом, настоящем, будущем / Ю. Г. Саушкин. — М. : Просвещение, 1980. — 269 с.
107. *Сосса Р. І.* Історія картографування території України : підручник / Р. І. Сосса. — К. : Либідь, 2007. — 336 с.
108. Социально-экономическая география : понятия и термины. Словарь-справочник / [Отв. ред. А. П. Горкин]. — Смоленск : Ойкумена, 2013. — 328 с.
109. *Тарасов А.* Структура научных парадигм : в 2-х т. / А. Тарасов. — Херсон : ФОП Гринь Д. С., 2015. — Т. 1. — 384 с.; Т. 2. — 126 с.
110. *Топчиев А. Г.* Геоэкология : географические основы природопользования / А. Г. Топчиев. — Одесса : Астропринт, 1996. — 392 с.
111. *Топчієв О. Г.* Основи суспільної географії : навч. посібник / О. Г. Топчієв. — Одеса : Астропринт, 2001. — 560 с.
112. *Трофимов А. М.* Общая география (вопросы теории и методологии) / А. М. Трофимов,

- М. Д. Шарыгин. — Пермь : ПГУ, 2007. — 462 с.
113. Українська географія : сучасні виклики : зб наук. праць у 3-х т. — К. : Прінт-Сервіс, 2016. — Т. 1. — 235 с.
  114. *Шальнев В. А.* История, теория и методология географии. Ч.2. : Теория и методология географии : учебн. пособие / В. А. Шальнев. — Ставрополь : Изд-во СГУ, 2011. — 111 с.
  115. *Швебс Г. И.* Введение в эниогеографию / Г. И. Швебс. — Кн. 1. : Эниоземлеведение. — Одесса, 2000. — 254 с.
  116. *Шевчук Л. Т.* Основи медичної географії : текст лекцій / Л. Т. Шевчук. — Львів : Світ, 1997.
  117. *Шевчук Л. Т.* Сакральна географія : навч. посібник / Л. Т. Шевчук. — Львів : Світ, 1999.
  118. *Шевчук Л. Т.* Соціальна географія : навч. посібник / Л. Т. Шевчук. — К. : Знання, 2007
Шищенко П. Г. Принципы и методы ландшафтного анализа в региональном проектировании / П. Г. Шищенко. — К. : Фитосоциоцентр, 1999. — 283 с.
  119. *Bogacki M.* Geomorfologia ekologiczna systemów fluwialnych. Zagadnienia teoretyczne i metodyczne / M. Bogacki, I. Kowalczyk. — Warszawa : Wydawnictwo Akademickie DIALOG, 2000. — 122 s.
  120. *Capel H.* Filosofía y Ciencia en la Geografía contemporánea / H. Capel. — Barcelona : Ed. Barcanova, 1981. — 509 p.
  121. *Castree N.* A Dictionary of Human Geography / N. Castree, R. Kitchin, A. Rogers. — Oxford : Oxford University Press, 2013. — 592 p.
  122. *Cloke P.* Introducing Human Geography / P. Cloke, P. Crang. — [3th edition]. — N.Y. : Routledge, 2013. — 1088 p.
  123. *Cutter S.* Presidential Musings from the Meridian: Reflections of the Nature of Geography / S. Cutter, J. Monk, M. Nellis. — West Virginia : West Virginia University Press, 2005. — 276 p.
  124. *Devivo M. S.* Leadership in American Academic Geography : The Twentieth Century / M. S. Devivo. — N.Y. : Lexington Books, 2014. — 226 p.
  125. *Dodge M.* Geographic Visualization : Concepts, Tools and Applications / M. Dodge, M. McDerby, M. Turner. — West Sussex : John Wiley & Sons Ltd, 2008. — 352 p.
  126. *Doherty G.* The Usborne Geography Encyclopedia with Complete World Atlas / G. Doherty, A. Claybourne. — London : Usborne Books, 2010. — 400 p.
1. *Dunbar G.* Geography : Discipline, Profession and Subject since 1870 : An International Survey / G. Dunbar. — Dordrecht : Kluwer Academic Publishers, 2001. — 336 p.

15. Інформаційні ресурси

1. *Аристотель.* Метеорологіка. — Кн. 1. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.argoschool.ru/biblioteka/aristotel/aristotel_meteorologika_kniga_i/aristotel_meteorologika_kniga_i.
2. Географічний словник [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.geograf.com.ua/glossary>.
3. Електронний архів праць В. Вернадського. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_eav/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=NAV&P21DBN=EAV&Z21ID.
4. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55843.
5. Інститут географії НАН України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://igu.org.ua>.
6. Інститут нелінійної географії [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://sacredgeography.info>.
7. Київський відділ Українського географічного товариства [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.geokiyv.org>.
8. Ковалёв А. П. География : холоническая структура геосреды [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.geography.pp.ua/2012/12/blog-post.html>.
9. *Крالیук П.* Антична філософія на українських землях / П. Крالیук [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://kulturolog.org.ua/materials-for-courses/4-kurs/istoria-ukr-fil/80-2011-01-15-17-36-27/236--q-q-3-.html>.
10. *Мазур О. А.* Наука України: цифри, факти, проблеми / О. А. Мазур [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/50284/07-Mazur.pdf>.
11. Національна академія наук України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nas.gov.ua/UA/Pages/default.aspx>.
12. *Немець Л.* Еволюція суспільної географії в системі парадигм / Л. Немець, Ю. Кандиба [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jm/Soc_Gum/Chseg/2008_4/Nemets,Kandyba.pdf.
13. Aspects of State of Geography in European higher education. TUNING Geography : a Report of Findings and Outcomes [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.unideusto.org/tuningeu/subject->

areas/geography.html.

14. Department of Geography King's College London [Electronic resource]. — Mode of access : <https://www.kcl.ac.uk/prospectus/images/assets/Geography%20UG%20module%20details.pdf>.

15. GEOG 101: Physical Geography [Electronic resource]. — Mode of access : <http://hydro.nevada.edu/courses/geog101/notes/Chpt01.pdf>.

16. Geography Wiki [Electronic resource]. — Mode of access : <http://geographyexpert.wikia.com>.

17. **International Festival of Geography** [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.fig.saint-die-des-vosges.fr>.

18. International Geographical Union [Electronic resource]. — Mode of access : <http://igu-online.org>.

19. Journal of Geographical Systems [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.scirp.org/journal/jgis>.

20. National Geographic Society [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.nationalgeographic.com>.

21. *Pidwirny M. Fundamentals of Physical Geography* / M. Pidwirny [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.physicalgeography.net/fundamentals/contents.html>.

22. *Rana L. Models, Theory and Systems Analysis in Geography* / L. Rana [Electronic resource]. — Mode of access : http://ags.geography.du.ac.in/Study%20Materials_files/Lalita%20Rana_SC.pdf.

23. The Royal Geographical Society [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.rgs.org>.

24. *Vayda A. New Directions in Ecology and Ecological Anthropology* / A. Vayda, B. McCay [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.an>.

What is geography (Prepared by The Association of American Geographers (AAG), 2013)? [Electronic resource]. — Mode of access : http://www.aag.org/cs/what_geographers_do